

EERST ZIEN EN DAN GELOVEN

(en dan nog)

Er wordt veel beweerd in deze wereld. We worden overstelpt met vermeende feiten en zelfverzekerde meningen. Vele daarvan blijken irrelevant en dikwijls gewoon fout te zijn. Maar hoe weten we wat we kunnen geloven en wat niet? Door blind te geloven zoals Jezus Thomas voorhield toen hij zei: “Zalig zijn zij die niet zien en toch geloven.”? Of door kritisch te leren denken, zoals Braeckman en Boudry ons voorhouden in hun handleiding tegen goedgelovigheid.

De korrel zout

Wanneer neem je iets voor waar aan? Als je het zelf gezien hebt? Als de buurman het beweert? Als je het in wikipedia gelezen hebt? Als een professor het uitlegt op televisie? Als iemand in uniform het je vertelt? Vind je een actiegroep betrouwbaarder dan een ministeriële woordvoerder? We moeten voortdurend wikken en wegen met de brokken kennis over de werkelijkheid die ons worden aangereikt en waarvan de een al betrouwbaarder is dan de ander. Sommige beweringen neem je beter met een korrel zout. De vraag is alleen: hoeveel zout, en bij welke beweringen? Want de wereld zit ingewikkeld in elkaar. Onderzoek is moeilijk. Veel is nog niet eens onderzocht. Er is nog zoveel dat we niet kennen of begrijpen. En je kan niet zelf alle oorspronkelijke experimenten of onderzoeken overdoen of natrekken. We hebben dus hulpmiddelen nodig die ons kunnen helpen tussen de bomen van informatie onze weg te vinden in het bos van de kennis. Johan Braeckman doceert daarover al jaren aan de universiteit van Gent en heeft nu samen met zijn postdoc Maarten Boudry zijn tips en trucs voor kritisch denken op een heldere manier aan het papier toevertrouwd.

Feilbaar brein

Het begint volgens de auteurs bij meer inzicht in onszelf, hoe wij waarnemen, denken en herinneren, want dat is hoe wij weten. Mensen worden gemakkelijk misleid en verleid. De neurologie, psychologie en sociologie van waarneming en geheugen laten zien hoe gemakkelijk wij zien, horen of voelen wat er niet is (of omgekeerd: niet zien wat er wel is), hoe wij verkeerd interpreteren en herinneren, onlogisch redeneren en slordig interpreteren. En ook de slimste mensen (waarvan je dat het minst zou verwachten) zijn niet immuun voor deze dwalingen. Integendeel, zij trappen nog sneller in de val van de zelfmisleiding. We bedriegen onszelf, misleid door brein en zintuigen. Spinoza schreef al “uit het besef van de bedrieglijkheid van de zintuigen echter ontspringt de twijfel...” Braeckman en Boudry volgen in zijn spoor en geven van al deze fenomenen uitgebreide en heldere voorbeelden en analyses.

Zo verklaren ze waarom en hoe zoveel mensen geloven in stadsmiches (Elvis leeft!), complottheorieën (de condenssporen van vliegtuigen worden doelbewust verspreid om ons te vergifigen), doemscenario's (in 2012 zal de wereld vergaan), hoaxes ('foppen' zoals de lijkwade van Turijn of de vliegende schotel boven Petit-Rechain). Of in klopgeesten, de psychoanalyse of bijna-dood-ervaringen.

Vrolijke twijfel

Terwijl je *De ongelovige Thomas* leest ga je steeds meer beseffen dat de wereld zo complex is dat je er vrolijk van zou moeten worden. Want naast veel en grote zwarte gaten in onze kennis, is er ook zoveel dat we wel weten. We beschikken over een rijke overvloed aan consistente, betrouwbare kennis. Ook over die kennis zelf en zijn (on)betrouwbaarheid weten we veel. Op dat vlak kunnen we dus redelijk gerust zijn. We weten dat we fouten maken, maar ook dat die vroeg of laat zullen uitkomen. Hou van fouten, want we kunnen er veel van leren. Kennis is een permanent proces waarbij twijfel een heerlijk instrument is. Braeckman en Boudry houden niet op dat te benadrukken. Essentieel daarbij is natuurlijk dat je kritisch bent over wat je aanneemt, dat je de criteria die je

hanteert bij het aanvaarden van beweringen zorgvuldig beschouwd, dat je eisen stelt aan de wat we voor waar nemen. Zo leer je de valkuilen van het denken op te merken voor je er zelf in tuimelt. Met Braeckman en Boudry als gids leer je de onzin opmerken in borrelpraat, media, filosofie en wetenschap, aan de hand van levendige voorbeelden uit verleden en heden: Nostradamus en Newton, Freud en Festinger, en vele anderen. Continentendrift en parapsychologie, de relativiteitstheorie en het relativisme dragen allemaal bij aan een rijke mixtuur van fascinerende verhalen over inzicht en misleiding. Daarom zou dit boek verplichte, want essentiële, plezierige en onderhoudende kost moeten zijn op alle middelbare scholen.

Kritisch denken moet je zelf doen. Niemand kan het in jouw plaats. Oefenen is daarom de boodschap. Blijf (na)denken, wees nooit te snel tevreden. Weet ook dat je altijd nog van mening kan veranderen, dat geeft rust. Geloof dus deze recensie niet klakkeloos. Misschien ben ik wel een goede vriend van de auteurs en sta ik hen hier welwillend en uit sympathie de hemel in te prijzen terwijl het boek waardeloos is. Lees dit boek dus zelf en baad je geest in een verontrustend bad van kritische kruipolie.

Johan Braeckman en Maarten Boudry

De ongelovige Thomas heeft een punt – een handleiding voor kritisch denken

Houtekiet

343 blz, 22,50 €

Voor meer achtergronden en interessante links, of als voorsmaakje op het boek, kan je terecht op www.ongelovigethomas.be. En voor wie de lezingen van Johan Braeckman mee wil nemen in de auto (doe eens iets nuttigs onderweg): kies voor zijn zes voortreffelijke en onderhoudende cd's *Kritisch denken* uitgegeven door Home Academy. Ook op MP3.